

Prof. dr hab. Stefan M. Kwiatkowski

Warszawa, 12 grudnia 2023 r.

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Instytut Pedagogiki

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Andrzeja Woźniaka

Praca w procesie resocjalizacyjnym osób pozbawionych wolności

w polskich jednostkach penitencjarnych

napisanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Kazimierza Pierzchały

Nie ulega wątpliwości, że praca jest jednym z podstawowych kryteriów oceny funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Jest specyficznym dobrem, które konstytuuje człowieka w jego drodze przez życie. Pozwala zachować godność i niezależność w różnorodnych sytuacjach, na które jesteśmy zdani w codziennej egzystencji. O znaczeniu pracy przekonujemy się boleśnie w przypadku jej utraty i konieczności poszukiwania możliwości jej ponownego zdobycia. W życiu współczesnego człowieka praca i pozostawanie bez pracy wzajemnie się uzupełniają – są lustrzanym odbiciem naszego rozwoju zawodowego.

Praca pełni różne funkcje – w zależności od etapu naszego życia i okoliczności, w jakich przyszło nam żyć. Szczególne funkcje można jej przypisać w procesie resocjalizacji osób pozbawionych wolności. Dlatego też z uznaniem należy przyjąć

próbę naukowej analizy tego procesu – zarówno od strony teoretycznej, jak i empirycznej, jakiej podjął się Doktorant - mgr Andrzej Woźniak.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgra Andrzeja Woźniaka ma strukturę typową dla prac teoretyczno-empirycznych. Tworzą ją następujące rozdziały:

1. Praca jako kategoria historycznych poszukiwań i doświadczeń wybranych filozofów, humanistów i pedagogów;
2. Praca w perspektywie antropologicznej;
3. Praca więźniów we współczesnej resocjalizacji;
4. Metodologiczne podstawy badań własnych;
5. Efekty stosowania pracy w procesie resocjalizacji osób pozbawionych wolności.

Strukturę tę uzupełniają: *Wstęp, Zakończenie, Bibliografia, Streszczenia* (w języku polskim i angielskim), *Spis tabel, Spis rysunków i wykresów* oraz *Aneks* (kwestionariusz ankiety).

W rozdziale 1 (s. 17-66) Doktorant dokonał ukierunkowanego przeglądu literatury na temat pracy. Odniósł się do historii pracy wykonywanej przez osadzonych w zakładach karnych, przytoczył i opatrzył komentarzem filozoficzne ujęcie pracy (z akcentem położonym na istotę pracy, etykę pracy i twórczy aktywizm), scharakteryzował pracę w kontekście wielokulturowości, interkulturowości i transkulturowości. Przeanalizował także relacje występujące między osobowością człowieka a pracą (z uwzględnieniem wolności wewnętrznej i zewnętrznej, odpowiedzialności, samostanowienia). Szczególną uwagę poświęcił rozważaniom Jana Pawła II dotyczącym pamięci i tożsamości - prowadzonym z punktu widzenia procesu resocjalizacji, w tym wolności i odpowiedzialności. Bezpośrednio nawiązał do aktywizacji zawodowej

osadzonych w powiązaniu z tożsamością kulturową, traktowaną jako jedną z odmian tożsamości społecznej. Treści tego rozdziału byłyby bardziej spójne, gdyby Doktorant nie zamieszczał definicji ogólnie znanych pojęć, takich jak: kognitywistyka (s. 24), aktywność (s. 27), aktywizm (s. 27), wielokulturowość (s. 31), interkulturowość (s. 31), globalizacja (s. 32), transkulturowość (s. 33), ubezwłasnowolnienie (s. 45), czy też uczciwość (s. 54-55) i użyteczność (s. 60). Zamiast prezentacji wskazanych definicji można było ściślej zintegrować analizowane pojęcia z tytułowym pojęciem pracy, a przede wszystkim pracy osób osadzonych.

Rozdział 2 (s. 67-124) poświęcony jest pracy w perspektywie antropologicznej. Doktorant za punkt wyjścia przyjął teorie hierarchii potrzeb i na ich podstawie omówił psychologiczne, socjologiczne, ekonomiczne, prawne, pedagogiczne i filozoficzne aspekty pracy. Z uznaniem należy przyjąć bardzo kompetentne komentarze – z położeniem akcentu na pedagogikę pracy w ujęciu humanistycznym i społeczną doktrynę chrześcijańską. Tym razem Doktorant umiejętnie podkreślił znaczenie analizowanych treści dla procesu resocjalizacji osób osadzonych – „duszpasterstwo więzienne i jego funkcja resocjalizacyjna” (2.8.5) oraz „rola i funkcje pracy (w życiu skazanego) (2.9).

Bardzo interesujące są treści zawarte w rozdziale 3 (s. 125-177). Doktorant przedstawił współczesne tendencje w resocjalizacji penitencjarnej, a następnie omówił krajowe i międzynarodowe standardy prawne odnoszące się do pracy skazanych w jednostkach penitencjarnych. Osobne miejsce poświęcił analizie systemów zatrudnienia skazanych w innych krajach (Wielka Brytania, Słowacja, Portugalia, Niemcy, Austria, Szwajcaria, Francja) i na takim tle scharakteryzował rodzime rozwiązania. Zaprezentował i skomentował polskie prawodawstwo dotyczące zatrudnienia skazanych oraz inicjatywy zmierzające do efektywnej pracy skazanych (program „Praca dla więźniów) – z uwzględnieniem sytuacji

więźniów i zatrudniających ich przedsiębiorców. Istotnym fragmentem tego rozdziału jest przytoczenie i opatrzenie bardzo kompetentnym komentarzem wyników badań dotyczących pracy więźniów w warunkach izolacji penitencjarnej (badania Doroty Pstrąg i Marty Markiewicz) oraz komunikatów CBOS na temat znaczenia pracy oraz norm i wartości w życiu Polaków.

Newralgiczne znaczenie w każdej pracy zawierającej komponent empiryczny ma rozdział metodologiczny. W rozpatrywanym przypadku jest to rozdział 4, w którym Doktorant zaprezentował metodologiczne podstawy badań własnych (s. 179-210). W pierwszej kolejności sformułował w sposób poprawny przedmiot badań i wynikające z niego cele: teoretyczny, poznawczy i praktyczny. Następnie przedstawił problem główny (w postaci pytania badawczego) i 11 problemów szczegółowych (w postaci zadań badawczych – bardziej właściwe byłoby konsekwentne wskazanie problemów szczegółowych w postaci pytań szczegółowych). Problemowi głównemu odpowiada hipoteza główna, która jest jednak przedstawiona zbyt ogólnikowo – „Zakłada się, że praca osadzonych przynosi wiele korzyści” (s. 186). Problemom szczegółowym zostały z kolei przypisane hipotezy szczegółowe – nie mam do nich zastrzeżeń, podobnie jak do przyjętych zmiennych i ich wskaźników. W swoich badaniach Doktorant zastosował metodę sondażu diagnostycznego – jej wybór został właściwie uzasadniony. W ramach tej metody, powszechnie stosowanej w badaniach diagnostycznych, wykorzystał technikę sondażu oraz odpowiadające jej narzędzia: autorskie kwestionariusze ankiety i wywiadu. Warto podkreślić, że metoda sondażu diagnostycznego została uzupełniona metodą indywidualnego przypadku. Pozytywnie oceniam opis procedury doboru próby badawczej i organizację badań. Uważam również, że zamykająca rozdział charakterystyka badanej grupy przynosi niezbędne informacje natury socjodemograficznej.

Mocną stroną recenzowanej rozprawy doktorskiej jest analiza wyników – rozdział 5 (s. 211-334). Doktorant bardzo kompetentnie przedstawił analizę i interpretację wyników badań własnych – szczegółowo odniósł się do poszczególnych hipotez (z czytelnymi wyliczeniami liczbowymi). Każdy wynik opatrzył merytorycznym komentarzem. Istotne znaczenie poznawcze mają analizy współczynników korelacji między wartościami uznawanymi przez respondentów - rozważania Doktoranta wskazują na dobrą znajomość omawianej problematyki. Osobne miejsce zajmuje analiza zastosowanego studium indywidualnego przypadku. Pozwala ona na poznanie i zrozumienie poglądów osób badanych na temat korzyści z pracy w warunkach osadzenia oraz ich oczekiwań względem tego rodzaju pracy.

W *Zakończeniu* Doktorant nie tylko syntetycznie podsumował resocjalizacyjną rolę pracy, ale też zaproponował autorski model pracy skazanego w kontekście oddziaływań resocjalizacyjnych.

Reasumując uważam, że mimo sformułowanych uwag – głównie o charakterze edytorskim – rozprawa doktorska mgr. Andrzeja Woźniaka „Praca w procesie resocjalizacyjnym osób pozbawionych wolności w polskich jednostkach penitencjarnych” spełnia warunki ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r oraz ustawy *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 3 lipca 2018 r. – w związku z tym wnoszę o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów procedury doktoryzowania.

